

Noul protectionism (naționalism) (NP):
De unde vine și încotro duce

Daniel Dăianu

Grupul Citadel, UBB, 2 martie 2017

1. Lumea in care traim (The World we live in/Will Hutton)

- Mari disruptions/puncte de inflexiune; incertitudine, volatilitate, confuzie, reguli recuzate...
- Crize: financiara, economica, sociala, politica
- Erodare structuri de guvernanta; criza de legitimitate (*Trust*)
- Modele cognitive (Paul Romer) si operationale (business) recuzate
- Fragmentarea societatiilor (mari clivaje); problema demografica si cea ecologica
- Reactii anti-elite (anti-establishment)
- Criza sistemului international; dezordine; ciocnirea civilizatiilor

1. Lumea in care traim (The World we live in/Will Hutton) (II)

- SUA doresc “comert echitabil” (*fair trade*): o schimbare radicala de viziune in relatiile comerciale externe –fata de post WW2. Denuntarea acordului TPP, atitudinea fata de NAFTA si TTIP; intelegeri comerciale bilaterale, bariere tarifare, firme indemnate sa revina acasa, reexaminarea reglementarilor internationale privind sistemul financiar
- “Fair trade” este in retorica EEs (oficiali chinezi au pledat la Davos pentru globalizare, desi economiei Chinei are trasaturi protectioniste structurale
- Abordarea “strategica” a comertului (Clyde Prestowitz), a fost in marginea dezbaterii publice, chiar daca in industria de aparare, telecomunicatii ...
- Legislatia privind imigratia este pusa in discutie
- Accent crescut pe **puterea militara** ca vector de forta nationala (bugetul militar pt 2017)
- ***America first again*** vs. “the indispensable nation” (Madelaine Albright)—izolationism?

1. The world we live in...

- Ce se observa acum trebuie interpretat intr-un registru mai adanc si avand implicatii ample –mai cu seama ca somajul este scazut in SUA, sub 5% (fata de cca 9% imediat dupa 2009).
- Si in UE o crestere de accente suveraniste, dar regulile mentin ordinea liberului schimb.
- UE isi pune problema unei capacitati de aparare “autonome”
- Brexit in pas cu in logica schimbarilor in SUA, desi UK ramane atasat “pietelor libere”.
- NP = mai multa interventie in economie/societate (forme diferite)

2. Repere istorice (I)

- SUA campion al comerțului internațional liber după 1945: expresie a pietelor libere și instrument de promovare a propriilor interese
- Democratia liberală în simbioză cu comerț liber și deschidere financiară, cu globalizare – în contrast cu sistemele de comandă/comuniste. Caderea Zidului Berlinului a accentuat această viziune ce echivala la scară istorică cu Pax Britanică din secolul XIX
- “Consensul de la Washington” (Banca Mondială, FMI) a reflectat credința în globalizare neîngrădită ca principiu calauzitor în relațiile economice externe.
- Uniunea Europeană și ordinea mondială post-belică menite să pacifice relațiile dintre state, să prevină conflicte economice și nu numai. Această constatare nu ignoră marea confruntare geopolitică din secolul trecut, intervenții militare în diverse regiuni ale globului.

2. Repere istorice

- Disidenta conceptuala: Robert Wade, Alice Amsden, Lance Taylor, John Eatwell, etc; UNCTAD
- Dani Rodrik, Justin Yifu Lin , etc au pledat pt pragmatism, care sa tina cont de nivele de dezvoltare, de imperfectiuni si asimetrii in piete;
- Emanciparea SUA (A. Hamilton) fata de UK a avut suport in masuri protectioniste; Germania (F.List) vs UK, Japonia vs puterile occidentale
- Episoade de criza financiara au determinat IFIs sa reexamineze liberalizarea deplina indiferent de circumstante.
- Protectionismul a facut parte din arsenalul de dezvoltare economica, asigurare a securitatii economice, de modificare a balantei de putere

3. De ce revine protectionismul in tari dezvoltate? (evolutii economice)

- Erodarea pozitiei SUA in distributia puterii economice in spatiul global; este legata si de campanii externe nereusite (Overstretch/ Paul Kennedy)
- Soliditatea economica si industrială este esentiala pentru forta tehnologica si militara;
- Pentru prima data in secole preeminenta economica a lumii occidentale este amenintata; ascensiunea Asiei, a Chinei in special, dar si a Indiei (noi tehnologii ajutandu-le);
- Noi tehnologii (a patra Revolutie Industrială) elimina intens locuri de munca, dar si politici publice sunt responsabile pentru incordarea sociala, pentru dislocari sociale.
- Criza financiara a fragmentat mai mult societatea si induce replieri spre interior;
- Cresterea inegalitatilor (Piketty, Saez; IMF, OCDE, etc)
- Masuri “non-standard”, practici interventioniste in economie.
- Practici corporatiste rele alimenteaza reactii contra globalizarii.
- Sentiment larg raspandit ca piete externe (financiare) exercita putere excesiva asupra guvernelor. Este in joc legitimitatea celor cu mandat de a administra treburi publice.

3. Globalizarea neingradita si protectionismul

- NP exprima o reactie fata de efecte ale globalizarii neingradite (Joseph Stiglitz et.al)
- Paul Samuelson (autor al “sintezei neoclasice”): circulatia factorilor de productie poate reduce avantaje comparative ale tarilor industrializate; teza a lui David Ricardo
- Daca politici publice ar fi fost mai atente fata de cei care pierd din cauza competitiei globale incordarea sociala ar fi fost mai mica.
- globalizarea nu are determinare mecanica in evolutii tehnologice
- Preocuparea fata de erodarea unui statut economic se poate imbina cu teama unei vulnerabilizari pe plan tehnologic si militar(ex: vulnerabilitatea la cyberfare)

3. NP --amenintari de securitate

- Siguranta, protectia cetatenilor si a statului ca aparator al intereselor publice.
- SUA si europenii loviti de acte teroriste ce au creat un sindrom de anxietate, frica
- Terorismul, pericole neconventionale (atacuri informatice, razboaie hibride), teama de viitor, mari incertitudini, determina cetatenii sa ceara de la guverne nationale masuri ferme
- Franta si Belgia: de stari de urgenta. Noi masuri de securitate prolifereaza
- Revizitarea legislatiei privind imigratia (In Europa/spatiul Schengen; in SUA)
- Accente autoritariste apar in democratii liberale (war economy syndrome (“Societatea deschisa si razboaiele”, Curs de Guvernare/29 ianuarie, 2015);) dar izolationismul, protectionism exacerbat pot avea efecte de boomerang

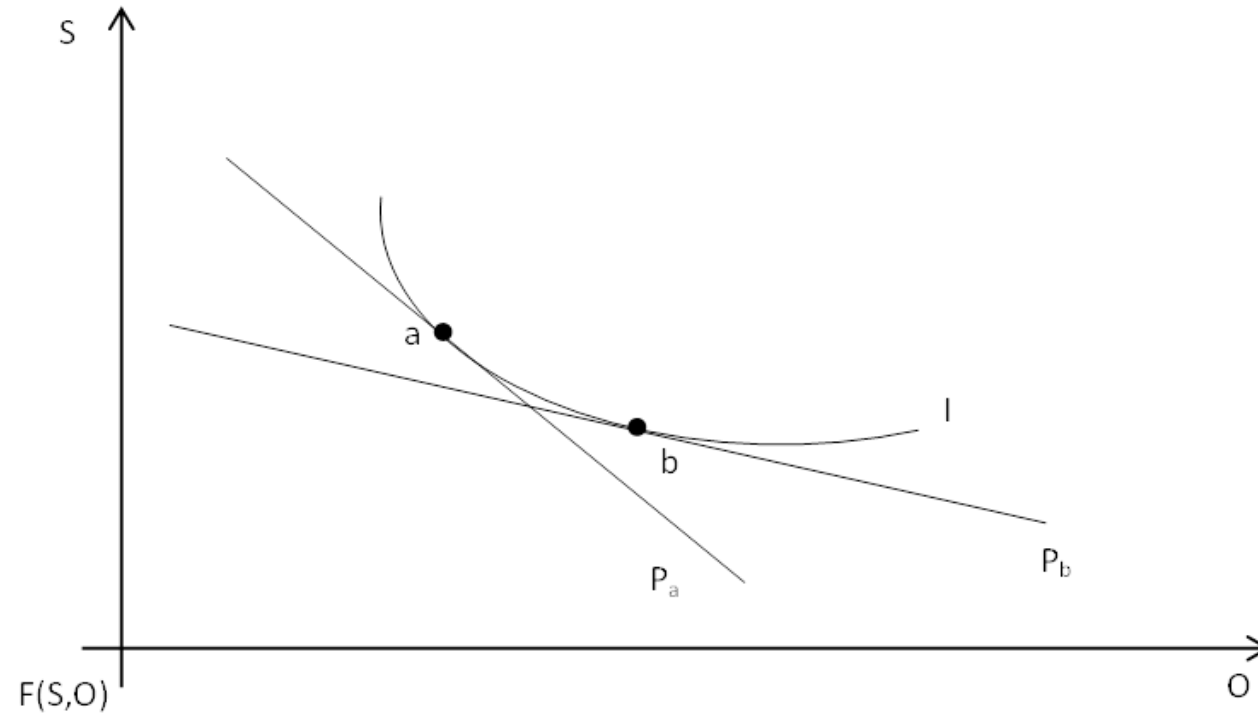
4. Exista un trade-off intre securitate si “deschidere” (openness)?

- O functie de preferinta (utilitate) sociala care include ca bunuri publice protectia (S) si libertatea economica, (O), ca deschidere a economiei. O functie $F = F(S, O)$ ar indica grade de confort al cetatenilor in raport cu cele doua bunuri publice mentionate; functia ar fi de genul $F = ((1-a) \times S + a \times O)$, unde (a) ar fi o variabila raportata la atitudinea oamenilor;
- Intre (S) si (O) substitutia are limite deoarece cele doua bunuri publice (ca stari ale sistemului social si economic) nu sunt completamente independente intre ele; de la un prag, masuri de protectie, restrictii, pot denatura societatea deschisa (democratia); tot cum o deschidere totala a economiei, a societatii, fara reguli si un anumit control, poate aduce costuri mari, anomii.
- Se pot imagina combinatii intre (S) si (O) care sa asigure un grad de acceptare pentru cetateni -- care sa minimizeze disconfortul/nemulțumirea in conditiile date.

4. Exista un trade-off intre S si O?

- O combinatie ‘optima’ este unde linia de pretuire (S,O) este tangenta la curba de preferinta/alegere sociala (I)
- Lui (a) ii corespunde un grad initial de deschidere/libertate economica –ca circulatie a capitalului, fortei de munca, investitiilor, gama de reglementari. In (a) vremurile sunt relativ bune, linistite si aceasta se vede din linia de pretuire intre S si O; panta mai mare, P_a , arata ca (S) este privita ca fiind in cantitate suficienta (oamenii se simt in siguranta) si este privilegiata deschiderea economica ca bun public.
- Cand vremurile se strica creste introvertirea societatii (inward looking); o schimbare de preferinte in favoarea lui (S). Cand nevoia de protectie creste, preferinte schimbate sunt reflectate de o linie cu panta mai lina a pretului relativ, (P_b), intre (S) si (O); aceasta poate insemna protectionism si alte masuri restrictive, combinatia preferata se vede in punctul (b).

Graph: The relation between protection (S) and economic openness (O)

4. Exista un trade-off intre S si O?

- Cine decide si cum se iau deciziile aduc in atentie politica, intrucat cetatenii pot avea optiuni diferite (vederi politice si valori diferite; mai multe etnii si religii, etc)
- Intr-o democratie optiunea colectiva (sociala) este data de votul majoritatii. Dar lucrurile nu sunt simple daca societatea este profund divizata si diverse valori ghideaza alegerile oamenilor (John Kenneth Arrow, "Social Choice and Individual Values, Wiley, 1951).
- In domeniul economic interdependente intre state pot fi extrem de puternice.
- Dinamica masurilor de protective: razboaie comerciale (*beggar your neighbor policy*);
- Distributia p puterii intre parteneri importa mult in dispute economice.
- Globalismul perioadei victoriene din secolul XIX a fost urmat de conflicte comerciale si chiar "calde"(razboaie).
- Cazul aliantelor economice si militare. In UE chestiunea unor eforturi comune in materie de intelligence, protectie a frontierelor, aparare militara –ca bunuri publice europene
- Un grad optim de deschidere economica? NP si fluxuri si refluxuri de deschidere (economica) in sistemul interstatal, cicluri foarte lungi/seculare (in acceptia lui Kondratiev, sau Schumpeter).

5. Resurectia intereselor nationale: contextul in schimbare

- Multipolarizare si deficit de reguli (Ian Bremmer –G0);
- Uniunea Europeana este framantata de tendinte centrifuge; nu este exclus insa ca Brexit sa reaprinda inclinatia spre integrare mai adanca pe fondul pericolelor din spatiul global.
- Aranjamente de dupa al doilea razboi mondial in domeniul economic (“Bretton Woods arrangements”) intra in competitie cu acorduri si institutii alternative (promovate mai ales de China (ex: banci internationale la care au aderat si numeroase tari europene).
- Globalizarea neingradita a provocat stricaciuni, a lovit in tesutul social prin negijarea aspectelor distributionale (analize la FMI, OCDE si Banca Mondiala sunt graitoare).
- “Realpolitik” urca in detrimentul inclinatiei de a pune pe prim plan valori morale, interese ale ceea ce numim comunitatea internationala;

5. Poate fi salvat sistemul international deschis, bazat pe acorduri multilaterale?

- Pot fi gasite aranjamente internationale care sa tina cont de hibeale globalizarii neingradite;
- Poate UE fi reinventata (Raportul celor 5 Presedinti, Raportul Juncker) pentru noile conditii; destramarea UE ar readuce Europa intr-o zodie rea, bantuita de fantome sinistre ale trecutului.
- Poate zona euro deveni o uniune monetara autentica, cu aranjamente fiscale adecvate; aici relatia intre Germania si Franta este vitala.
- Poate Europa avea aranjamente de securitate mai sigure; sunt implicate aici relatia Uniunii cu Rusia, rolul SUA si al NATO, relatia intre SUA si Rusia.
- Se pot gasi rezolvari la conflicte militare in diverse regiuni ale globului?
- Daca noii mari rivali in spatiul global (SUA si China) pot sa colaboreze in mod sistematic in chestiuni majore ce privesc lumea intreaga (climate change);

5. Regimul international si “interesele nationale”

- Ce se intampla in SUA acum este de pus in relatie cu rivalitati globale ce se pot accentua intr-o lume tot mai incerta si cu pericole mari.
- Cum in deceniile de Razboi Rece se practica controlul transferului de tehnologii sensibile (COCOM) este de imaginat functionarea unor instrumente similare adaptate noilor conditii.
- Blocuri comerciale pot prolifera simultan cu erodarea multilaterismului. UE este de jure si de facto un bloc commercial.
- Masuri de politica industrială in UK; Franta si creneluri industriale (De Monbrial, Le Figaro, Ianuarie); Germania si viziunea sa precumpanitoare in zona euro (surplus externe de 8,5% din PIB); in economii emergente din centrul si Rasaritul Europei se observa intarirea unor prerogative nationale (Single Market nu este un level playing field)
- NP de pus in relatie si cu valul imigrationist. Exista mefienta fata de miscarea libera a fortei de munca dinspre tari din Europa centrala si de Rasarit, chiar daca analize economice arata ca influxul de capital uman a adus beneficii economiilor gazda.
- NP este de judecat nu numai in termeni comerciali. Criza globalizarii este de examinat dintr-o perspectiva mai ampla, ce depaseste aspecte strict economice.

6. Romania in UE

- Robustetea este cuvântul cheie: slăbiciuni structurale –educație, demografie, migrație (capital uman) infrastructura, deficit de strategie economică (dezvoltarea nu vine automat)
- Catching up tot mai complicat (mediul extern și mbilizarea resurselor interne)
- Problema *middle income trap*
- Depășirea capcanei competitivității prin salarii mici
- Avem nevoie de o strategie de tip “productivistă” (și “Prin noi înșine”?)
- Promovarea intereselor naționale în UE are sens (capital autohton, combaterea evaziunii fiscale (profit shifting), bănci cu acționariat autohton (inclusiv banca de dezvoltare)
- Unde ne vom situa într-o UE cu geometrie variabilă (Raportul Juncker)?
- Avem alianțe înăuntrul UE?
- Aderarea la zona euro DA, dar după ce atingem o masă critică de convergență reală (peste 70% din media PIB/loc în ZE și reforme efectuate în ZE (și trebuie să fim acceptați)

7. Incotro duce NP?

- NP (nationalism) poate fi interpretat in sens restrains, in campul relatiilor comerciale/economice si in sens larg, cand priveste o gama larga de masuri ce au in vedere securitatea nationala (alte dimensiuni decat cea pur economica). In ambele sensuri este pusa in discutie “ordinea liberala” asa cum s-a consacrat dupa al doilea razboi mondial.
- **Nu trebuie sa fie confundata ordinea liberala cu ‘fundamentalismul de piata’.**
- Lumea spre care mergem se tot fragmenteaza, polarizare
- Tari dezvoltate se simt amenintate si cauta sa se protejeze prin diverse mijloace; masuri protectioniste sunt numai o dimensiune a nationalismului.
- O competitie intre lumea dezvoltata si lumea ce “urca”, care trebuie sa fie gestionata prin reguli cat de cat clare.

7. Incotro duce NP?

- Se intra probabil intr-un interregnum prelungit, cu erodare a aranjamentelor internationale (globale) institutionalizate.
- Aceasta evolutie conduce la un “echilibru” precar, instabil (*bad equilibrium*) in relatiile internationale.
- Dinamica comertului global, inferioara celei a activitatii economice dupa 2009, ar confirma acest proces; pana la izbucnirea crizei financiare relatia a fost inversa.
- Conflicte (razboaie) valutare se pot intensifica. Incertitudini mari si volatilitate exacerbata ar caracteriza mediul international.
- Acest echilibru instabil ce se prefigureaza, ingrijoreaza pe cei care cred in virtutile multilateralismului, ale regulilor;
- Europeanii stiu din propria experienta unde pot conduce rivalitati neinfranate.

7. Incotro duce NP?

- Daca cei care pierd in economia globala si in interiorul societatilor nationale nu au sanse sa reintre in jocul economic (rolul politicilor publice), daca excluziunea se va adanci si raspandi, tensiunile vor creste si conflicte se vor acutiza.
- Conflicte inter-etnice si religioase, identitare, complica enorm peisajul social si politic. Si conflictele (razboaiele) hibride tulbura apele.
- Noua revolutie industriale nu usureaza adaptarea societatilor la socuri. Si din aceasta cauza propensiuni protectioniste/nationaliste se pot intensifica.
- Daca se introduc in ecuatie aspecte de securitate nationala, rivalitati geopolitice, consideratii economice prin optimizari la scara globala (cum fac companii cu lanturi de productie globale/supply chains, legate de concurenta tip win-win) pierd din forta; **logica competitiei poate deveni de tip win-lose**. Mai ales cand nu exista crestere economica semnificativa si distributia veniturilor devine o problema sociala si politica acuta.
- Terorismul, alte pericole neconventionale maresc nevoia de protectie a cetatenilor; siguranta devine mai valoroasa in preferintele lor, ceea ce poate induce replieri, limitarea deschiderii economice.

7. Incotro duce NP?

- NMS ar suferi un impact dublu: pe filiera aranjamentelor globale fisurate de masuri protectioniste si fragmentare; prin ceea ce se intampla in Uniune.
- Comertul si fluxuri de investitii productive, transferul de tehnologii.
- Miscarea factorilor de productie pe Piata Unica, functionarea UE, bugetul Uniunii.
- De pilda, introducerea unui salariu minim in Uniune poate fi interpretata ca o reactie la problema distributiei veniturilor, dar si ca o masura de combatere a dumping-ului social.
- Destramarea Uniunii ar fi dramatica pentru europeni daca avem in vedere ce a insemnat ea pentru refacere economica si pace dupa 1945.

7. Incotro duce NP?

- Realpolitik probabil se va accentua in relatiile dintre state, inclusiv in UE;
- Realpolitik: interese diferite, uneori divergente/conflictuale, cu origini multiple si care nu pot fi rezumate strict la castiguri si pierderi economice. Nici calculele economice nu sunt infailibile si nici nu sunt mereu decisive pentru decizii de politica publica si externa.
- Cum va fi noua ordine mondiala este o mare intrebare)
- Ce va rezista din Ordinea Liberala? Va mai exista multilateralism ca principiu de baza?
- Ce se va intampla cu ansamblul institutional creat dupa al doilea razboi mondial?
- Suntem se pare intr-o perioada de tranzitie spre un nou regim international, o noua ordine; este esential sa fie evitate conflicte mari, sa fie limitate stricaciuni.

7. Incotro duce NP?

- Uniunea Europeana este un bun public european in sine; ea trebuie sa fie salvata, in pofida fenomenelor ce submineaza, “rup” ordinea traditionala in sistemul international.
- Este nevoie de reforme, de “reinventarea” UE (Raportul celor Cinci Presedinti din 2015 ofera o perspectiva; O geometrie variabila reloaded (Raportul Juncker)?
- Este nevoie in Europa si de aranjamente de securitate adaptate la noua realitate
- Ordinea mondiala (Lumea democratica) are nevoie de parteneriat transatlantic (SUA – UE)

Va multumesc